

Акимович

ISSN 1694-7118

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА АДАБИЯТЫ:

ОКУТУУНУН ИННОВАЦИЯЛЫК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

ИЛИМИЙ - МЕТОДИКАЛЫК ЖУРНАЛ

*Гүл бакчада гүл түбөлүк эместир,
Түбөлүк гүл сен калтырган ак иштер
А. Навои*

МАЗМУНУ

Т.А. Абдырахманов Билим берүү идеологиясы. Билим берүү саясаты.	3
Т.А. Абдырахманов Кыргызстандагы билим берүүнүн сапатын көзөмөлдөө жана жакшыртуу маселелери.....	9
С. Байгазиев Антипедагогика же меримдүү этиканын жаратмандык күчү	11
Т.А. Коңурбаев Кыргыз мамлекетинин жана мамлекеттик тилдин абалы	18
С. Байгазиев Ата-эне менен баланын ортосундагы гармония жөнүндө Манас осуят	21
А. Жаманак Окуучунун сабакка көңүл бөлүүсүн, кызыгуусун системалаштыруу	30
Ж.А.Чыманов Кыргыз тили сабагында кеп маданиятын үйрөтүүнүн айрым маселелери	31
М. Колдошев Манастын төрөлүүсүнө байланыштуу сүйүнчүлөө жөрөлгөсүнүн таалим-тарбиялык өңүтү	36
Ү. Беркбаев Элдик мурастарга кылдай мамиле жасоо шарт	39
Мира Ибраева Интерактивдүү ыкмаларды окутуунун абалын жакшыртуунун негизи	40
Юртсевер Карасой Элдик жомоктордогу акыл-эс тарбиясы	43
Н.Р. Суранова Текст – кыргыз тили сабагынын тарбиялык максатын ишке ашыруунун каражаты	47
Н.Р. Суранова Лирикалык чыгармалар кыргыз тили сабагында	49
Н.Р. Суранова Кыргыз тили сабагында текст менен иштөөнүн айрым жолдору	52
Н.Р. Суранова Колледждерде кыргыз тили сабагынын тарбиялык максатын ишке ашыруунун жалпы маселелери	54
Г. Т. Ерсұлтанова Поэзиядагы үйкас жөнүндө.....	57
Е.Ә. Солтанбекова, Ш.К. Акимкожаева Кәсіби бағдарлы оқитудың өзекті маселелері.....	62
Л.Б. Бегалиева Бір тәуліктегі шактык ұғымды білдіретін синонимдік қатарлар	67
Д. М. Диясова, Д. Б. Омарбай Іскерлік әдебинің тұжырымдамалары және оның алатын орны	70
К.Д. Теңізбаева, Г.А. Турар Қазақ халқының рухани мәдениетінің қалыптасуы	72
Кадина Турарова Тілдік қатынас күзiреттілігін қалыптастыру міндеттері	75

жүйесіндегі ұйқас дыбысына байланысты (толымды, толымсыз, бай, жалаң), өлеңдегі орын тәртібіне байланысты (басқы, ішкі, аяққы ұйқас), құрамы бойынша (жай және күрделі), клазуланың қандай дыбысқа тынуына байланысты (дауысты, дауыссыз, шолақ дауысты), клазулалардың өзара ретпен ұйқасуына байланысты қазақ поэзиясында жалпы 8 түрлі ұйқас бар, силлабо-тоникалық өлең жүйесінде де дыбысына байланысты (толымды, толымсыз, бай, жалаң), өлеңдегі орын тәртібіне байланысты (басқы, ішкі, аяққы ұйқас), құрамы бойынша (жай және күрделі), клазуладағы екпінге байланысты (аталық, аналық, дактильдік және гипердактильдік), құрамы бойынша (жай және күрделі), клазулалардың өзара ретпен ұйқасуына байланысты негізгі үш түрі жиі қолданылады. Бұдан шығатын қорытынды екі жүйеге ортақ ұйқастың қасиеттері де, бір-бірінен айырмашылығын анық аңғартатын қасиеттері де бар. Сонымен қатар ұйқас өлеңде тек дыбыс қайталау немесе дыбыстардағы сәйкестік қана емес, ол өлеңнің мағынасын мың құбылтып, түрлі мағына беретін фонетикалық стилистикалық әдіс-тәсіл.

Әдебиеттер:

1. Ахметов З. Өлең сөздің теориясы. Алматы. Жазушы. 1973, 268 б.
2. Қабдолов З. Сөз өнері. Алматы. Санат. 2002, 300 б.
3. Холшевников Е. Основы стиховедения. М.: Академия. 2002, 208 с.
4. Квятковский А. Поэтический словарь. М. Сов. Энциклопед. 1966, 339 с.
5. Негимов С. Өлең өрімі. Алматы. Ғылым. 1980, 136 б.
6. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка. М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ» 2003, 221 с.
7. Абрамович Г. Л. Введение в литературоведение. М. Высшая школа. 1976, 400 с.
8. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. Л. Просвещение. 1981, 295 с.
9. Galperin I. R. Stylistics. Moscow. Higher school. 1977, 332 p.
10. Қ. Жұмалиев. Әдебиет теориясы 285 б.

*Ғ.Ә. Солтанбекова,
ф.ғ.к., доцент,
Ш.К. Акимқожасева,
аға оқытышысы,*

Халықаралық Бизнес Академиясы, Қазақстан, Алматы

КӘСІБИ БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Біз бүгін тіл саясатындағы жаңа талаптарды ескере отырып, мемлекеттік қызметшілерге (негізінен жоғары білімі бар ересектер топтары; қазақ тілін ресми қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға мүдделі топтар) мемлекеттік тілде кәсіби бағдарлы білім берудің бірқатар проблемаларын сөз етпекшіміз; ұсыныстар мен пікірлер оқытушылар мен әдістемешілердің біліктілігін арттыру жұмыстарына қатысты болмақшы.

Қазақстан Республикасы президентінің 2001 жылғы 7 ақпандағы № 550 Жарлығымен бекітілген «Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» «...мемлекеттік тілдің мемлекеттік басқару тілі ретінде қолданылуын қамтамасыз ету...қажет»; «... мемлекеттік тілдің

мемлекеттік органдар жүйесінде қолданылу аясын одан әрі кеңейту кадрлардың тиісті тіл даярлығын талап етеді, ол уақыт өте келе біліктілік талаптары мен қызметтік міндеттеріне қарамастан мемлекеттік қызметшілердің күллі санаттары үшін міндетті болуға тиіс» деп көрсетілген. Ең алдымен осы тұжырымдардағы қазақ тілі – мемлекеттік басқару тілі және кадрлардың тиісті тіл даярлығы деген сөз орамдарына баса назар аудартамыз. Осы аталған талаптарға сәйкес үйренуші алған білімінің нәтижесінде қазақ тілінде кез келген ситуацияда, әсіресе ресми-іскери қарым-қатынаст мен сұрақ-жауап алмасу кезінде еркі сұқбаттасатындай, тыңдалым арқылы берілеті ақпаратты кедергісіз түсінетіндей, анықтам пікір, хабарлама жаза алатындай, қазақ әдеп

тілі стильдерінің айырым белгілерін ажырата алатындай деңгейде болуы керек. Әрине, бұл ретте өзге ұлт өкілдері немесе орта білімді орыс тілінде алған адам қазақ тілінің «нағыз иесі; төл иесі» («носитель языка» деген мағынада шартты түрде алып отырмыз. – А.А.); тілді жетік меңгерген адам, координативті қостілді адам болуы тиіс деген түсінік тумаса керек. Бұл сатыға жетуде әр адамның ұзақ ізденісі, талпынысы, тілге деген сүйіспеншілігі мен уәждемесі керек екендігі мәлім.

Тағы да бір ұғымның мәртебесі (статусы) тұрғысында айта кетеміз. Алғашқы жылдарда мекемелер мен ұйымдардағы ересектер тобын оқыту курстары деген ұғым қазір заңнамалық құжаттарда мемлекеттік қызметшілер үшін қазақ тілін оқыту курстары деген ұғыммен ауыстырылды. Бұл жайт та қазақ тілін осы аталған топқа үйретіп-оқытудың қаншалықты маңызды екенін көрсетеді.

Алайда мәселе өзекті болғанымен, республикадағы мемлекеттік қызметшілерді қазақ тіліне оқытудың бүгінге дейін оқытушы-әдістемеші негіз етіп алатындай нақты бір жүйесі жасалмағаны байқалады.

Оқытудың жүйесі, оқытуға жүйелі тұрғыдан келу деген түсініктің аясына:

- оқытудың мақсаты;
- оқытудың міндеттері;
- оқытудың үдерісі;
- оқытудың ұстанымдары;
- оқытудың әдістері;
- ұйымдастыру формалары;
- оқытудың құралдары

деген компоненттер енетіні баршамызға белгілі.

Міне, осы аталғандар, көптеген тәжірибелерге қарағанда, бірізді қалыпқа түспей, әлі де шашыраңқы сипатта болып келеді. Ұйымдастыру формалары дегенді нақтылай түссек, ең алдымен сағат санын және сабақтардың өткізілетін уақытын айтуға тиіспіз. Бұлардың оқытудың жалпы принциптеріне сәйкес келмейтіндігі (сабақтар аптасына бір немесе екі рет; негізгі жұмыстан кейінгі уақыттарда) үйренушінің де, оқытушының да ынтасын-стимулын төмендетіп, сайып келгенде, білім алудың нәтижесінің бәсең болып шығуына әсер етіп отыр.

Оқытушы-әдістемешілердің алдында мемлекеттік қызметшілерді оқытуға арналған

лингводидактикалық база жасау мәселесі де тұр. Бұл ретте әрбір мекемелердегі, ұйымдардағы мемлекеттік қызметшілерге арнап, оқытушылардың өздері құрастырған оқу құралдары бар, дегенмен ортақ, бірізді әдістемеге негізделген, негізгі құрал ретінде ұсынуға болатын оқулық қажет пе, жоқ па деген сауал туындайды.

Осындай негізгі проблемалар Қазақстанда бүгінгі қалыптасып отырған тілдік ахуалды, қазақ тілін оқытудың жай-күйіне байланысты стратегиялық талаптарды ескере отырып мәселенің өзекті жақтарын алға шығарады.

Жалпы алғанда, оқытудың жүйесіне ашықтық (открытость) тән; бұл – оқытудың жүйесі ұдайы даму үстінде болады; оқытудың жүйесіне қоғамдық-саяси өзгерістер әсер етеді, сөйтіп, оқытудың мақсаты мен міндеттері өзгеріп, жаңарып отырады деген сөз. Осы тұрғыдан келгенде, мемлекеттік қызметшілерді оқытудың басты бағдарлары өзгерді деп есептеуге болады. Қазір қазақ тілін білетіндердің (өзге ұлт өкілдері мен базалық білімі орыс тілі болып есептелетіндердің арасында; республика тұрғындарының арасалмағын есептегенде) сандық-сапалық көрсеткіштері жаңаша сипатта. Қазақстан Республикасы Статистика жөніндегі агенттігінің 2002 жылғы 1 қаңтардағы мәліметі бойынша «ел тұрғындарының жартысынан астамы мемлекеттік тілді біледі» (кейінгі бес жылда бұл көрсеткіш едәуір жоғарылағаны даусыз). Бұндай факторлар мемлекеттік қызметшілерді оқыту жүйесінің құрылымы мен мазмұнына жаңаша қарау керектігіне ой тастайды. Сондықтан мемлекеттік қызметшілерді деңгейге бөле отырып, жоғары деңгейге топтасатындарға (бұл топта қазақ тілін біршама еркін білетін, тілді ресми-әскери қарым-қатынаста қолдануға сұраныс жасап отырған үйренушілер шоғырлануға тиіс) кәсіби бағдарлы оқыту курстарының жаңаша құрылымы мен мазмұны ойластырылғаны жөн. Құрылымы тұрғысынан келгенде, «Қазақ тіліндегі ресми іс қағаздары курсы» тақырыбы бойынша семинар-тренинг ұйымдастыруға болады деп есептейміз. Бұндай семинардан ең алдымен оқытушылардың өздері дәрістер алуы жөн. Өйткені қазірдің өзінде қазақ тілінде жазылатын (аударылатын) мыннан астам ресми құжаттың түрлері және олардың реквизиттері,

калыптаскан нысандары, стильдік белгілері, емлелік ерекшеліктері бар. Орыс тілінде ресми құжаттардың барлық ерекшеліктерін қамтитын ГСДОУ (Государственная система документационного обеспечения управления) және Типтік Нұсқаулық жасалған. Бұндай құралдар, яғни қазақ тілінің стильдік заңдылықтары ескерілген, реквизиттері нақты көрсетілген, ресми құжаттар топтастырылған көмекші құралдар қазақ тілінде жоқтың қасы. Ілгеріректе шыққан «Екі тілде іс жүргізу. Сөздік-анықтамалық» деген кітапшада бірқатар айырым белгілер ұсынылған болатын, бірақ бұл еңбек әдістемелік тұрғыдан құрылмағандықтан, оқытушылардың көпшілігі пайдалана бермейді. Қолға ұстарлық, даяр типтік нұсқаулықтар жоқ болғанымен, практиканың өзі, қазақ әдеби жазба тілі ресми құжаттарды реттеудің, ресімдеудің бірізді сипаттарын қалыптастырып отыр. Осыған байланысты оқытушылар семинар-тренингтен өту барысында ресми құжаттарға тән стильдік, емлелік белгілерді нақтылап алып барып, жоғары деңгей үйренушілеріне де семинарлар өткізе алады. Жоғары деңгейдегілер үшін дағдылы әдіс-тәсілдер негізінде лексикалық-грамматикалық материалдарды тәптіштеп жатпай-ақ ресми іс қағаздарын қалай сауатты жазуға қысқамерзімді курстар ұйымдастыру барысында дағдыландыруға болады. Бұндай курстарды әрі кеткенде 10 күнге (2 апта; бір аптада шамамен 16-20 сағат; сағаттың әрқайсысы 80 минуттан) жоспарлау тиімді. Бұндай сабақтар үшін «Қазақстан Республикасының Президенті мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің актілер жинағы» (ПУАЖ), басқа да нормативті актілер жарияланатын құжаттар оқу-әдістемелік база бола алады. Оларда ресми құжаттың күрделі түрлеріне тән лексикалық-грамматикалық ерекшеліктердің баршысы да қамтылады.

Оқытудың мазмұны тұрғысынан келгенде, берілетін лексикалық материалдарды күрделендірудің кезеңі жетті. Мемлекеттік қызметшілерді кәсіби бағдарлы оқытудың маңызды аспектісінің бірі – ресми іс қағаздары болса, екінші бір тұсы – қазақ әдеби тілінің қазіргі терминдік жүйесіне қатысты. Мемлекеттік қызметші қазақ тілін мемлекеттік басқару тілі дәрежесінде қолдана алатын-

дай болуы үшін ол қоғамдық-саяси лексиканы, өзінің тікелей кәсібі мен мамандығына қатысты терминдер мен терминдік орамдарды коммуникативті актіде сауатты пайдалана алатындай болуы тиіс. Дегенмен терминдік жүйе бойынша білік-дағдыны қалыптастыруда да әдіс-тәсілдердің әрқалай болып жүргендігі бар. Әдетте, үйретілетін терминдер оқу мәтінінің көлемінде алынады. Алайда бұл жоғары деңгейдегілер үшін жеткіліксіз. Бұл тұста да ұсынарымыз – оқытушылар үшін қазақ әдеби тілі терминологиясының жай-күйін талдап, зерделеуге бағытталған тағы бір семинар түрін ұйымдастыруды ойластырған абзал. Тіпті оны жоғарыда аталған «Ресми іс қағаздары курсы» бойынша семинар-тренингпен де ұштастыруға болар. Нақты айтқанда, мемлекеттік қызметшілерге қазақ тілін Елбасы қойып отырған талаптарға сай үйрету үшін оқытушы-әдістемешілердің өздері ресми құжаттар мен қазақ тілі терминдеріне қатысты өз білетіндерін жинақтап, жүйеге түсіріп алу мүддесінде осы салалар бойынша теоретик және практик мамандардың тағлымдамасынан өтсе, құба-құп болар еді. Сонда ғана оқытушы-әдістемеші қазақ терминографиясы мен әдеби тілдің қазіргі нормаларынан барынша хабардар болып, тіл динамикасындағы жаңалықтар мен өзгерістерді шапшаң, саналы түрде сезініп, үйренушіге иланымды, сауатты түрде түсіндіре алатындай болады. Үйренушінің қазақ тілін ресми-іскери қарым-қатынаста игере алатындай болуы уақыттың қойып отырған талабы. Ал терминдерге қатысты үйренушілер тарапынан сұрақтар берілген кезде оқытушының дағдарып қалатын тұстары аз емес. Оқытушының өзі қазіргі кезде бірге-бөлек жазылуы тұрақтала қоймаған күрделі сөздер, терминдер қатарындағы жарыспалылық, сондай-ақ жаңа қолданыстар және олардың сипаттары мен айырым-белгілері, неліктен осылай болып отырғандығы турасында сергектікпен танып-біліп, үйренушілеріне ғылыми-практикалық тұрғыдан таратып айта білгені жөн. Мәселен, тілді оқыту барысында екітілді терминологиялық сөздіктер кеңінен пайдаланылады. Лексикографиялық еңбектерде, тіпті Мемтерминком бекіткен терминдер қатарында оқытушының біліктілігін талап ететін тұстар бар. Біз өз тарапымыздан Мемтерминком

екіткен терминдер тізбесін, теориялық және қолданбалы механика, заңтану, іс жүргізу, арқив салалары бойынша екітілді сөздіктерді, сондай-ақ бірқатар заңнамалық құжаттарды (ПҰАЖ) қарап шыққанымызда, оқытушы-әдістемеші өзі біліп алуға қажет болатын, басқаша айтқанда, неліктен бірге жазылған; орыс тіліндегі терминнің бір баламасы үшін неліктен бірнеше вариант берілген; қазақша термин үшін сирек қолданылатын сөздер не себепті алынған; оның мағынасы қандай; осы аталғандардың қайсысы дұрыс, қайсысы бұрыс деген сұрақтарға ғылыми негізделген жауапты керек ететін фактілер ұшырасты. Мысалдар келтірілік:

- бірге жазылған (кейбір сөздіктер мен ресми құжаттарда, газет тілінде бөлек таңбаланған) сөздер: қолжазу – почерк, баянжазба – докладная записка, кепілзат – заклад, біркіндікті (бірақ: ортақ кіндікті – бөлек), әсеретуші – равнодействующая (газет материалдарында бөлек жазылады), үшжак – трехгранник, әуеайлақ – аэродром, жеменшік (әртүрлі жазылады), үлеспайда – дивиденд, қолсұқпаушылық – невмешательство, әділсот акті – акт – правосудия, телнұсқа – дубликат, демеукаржы – дотация, сушаруашылығы – водное хозяйство, жерүсті – надземный, қарақұмық – гречка, қолжетімді – оступный, қолхат – расписка, көпарналы – многоканальный, өтпежол – тротуар, жалпықалалық, қалаішілік, көпбейінді – многопрофильный, жолсілтегіш – путеводитель, бумашашақ – помпоны, даражіп – мононить, төсемтас – брусчатка, көмкерметас – бордюрные камни, құжаттіккіш – скоросшиватель, жәрдемақы, қолдаухат, дерекқор, кезкелген, деркезінде.

- Бірнеше балама ұсынылған сөздер:

Дубликат – телнұсқа/көшірме; досконально – ізерлеу/тәптіштеу; аргумент – дәлел/уәж; мгновенный – лездік/сәттік; пресс – қыспақ/қыспақтама; точка следящая – ілеспе нүкте/ілеспеуші нүкте; якорь – зәкір/жәкір; профиль – пішім/бейне; критерий – нағыз белгі/меже; квивтэссенция – сөз түйіні/токетері.

- Сирек қолданылатын сөздер қорынан алынып, термин ретінде ұсынылған сөздер:

Жүйенің сірілігі – живучесть системы; мүкімтал – инвентарь; қожмақта – шлаковата; қорғасын жосасы – сурик свинцовый; қылауық

– напильник; жол аунақтары – дорожные катки; мойынтірек – подшипник; аңқа – нут (өс.), мақсары – сафлор(өс.), қоңсы нүкте – перигей, ізерлеу – досконально, дәлелдемелердің рауалылығы – допустимость доказательств, үшкіл – конус, көтергіш шығыран – кран.

Барлық сөздік қоры қазіргі БАҚ тіліне бейімделіп, «газет тілімен» сөйлейтін қазіргі заман адамына әсіресе сирек қолданыстағы сөздердің мағынасын синонимдерімен түсіндіруге, жарыспалы қатарлардың қай нұсқасының терминдік ұғымға мағыналық сәйкестігін қарапайым тілмен анықтап беруге, күрделі сөздердің әрқилы орфографиясының дұрыс-бұрыстығын дәлелдеуге тура келеді; осыған байланысты оқытушылар үшін «Қазақ терминологиясының қазіргі жай-күйі және оны қазақ тілін мемлекеттік қызметшілерге үйрету» тақырыбы бойынша да оқытушылардың арнаулы курстар мен семинарлардан өтуі қажет. Бұндай форманың ұйымдастыру жақтарын (сағатын, мерзімін) құзыретті органдар тарапынан ойластыруға тура келер. Баса айттарымыз – қазақ тілін екінші тіл ретінде үйренушілер тілді «турист тілі», яғни Көшеде, Поштада, Әуежайда, Шаштаразда, Дүкенде типтес тақырыптардың айналасында емес, ресми қарым-қатынаста жұмсай алатындай болып білуге сұраныс беріп отыр. Демек, сұранысқа сай болу үшін оқытушының да білім-дағдысы биік деңгейде болғаны дұрыс. Оқытушы-әдістемеші қазақ әдеби тілінің қазіргілігіне (современность сязыка), әдеби тілдің динамикасы мен статистикасына тән ерекшеліктерді, басты сипаттарды, олардың объективті заңдылықтарын білуге міндетті.

Мемлекеттік құжаттарда мемлекеттік тілді оқыту әдістемесіне инновациялық технологияларды енгізуге, яғни компьютерді пайдалану арқылы оқытуға, алыстан басқару арқылы оқытуға, сондай-ақ аудио-, бейне-материалдар жинақталған талдамаларды игеруге арналған нақты ұсыныстар мен талаптар айтылады. Қазіргі кезде жиырмаға жуық компьютерлік бағдарлама бар, дей тұрсақ та олардың көпшілігінің әдістемелік құрылымы мен мазмұны бірсарынды, оқу процесінде үйренушінің біліміне бәләм қосарлық ықпалы төмен; оларда үйренушінің уәждемесін, қызығушылығын арттыратындай

көркемдік пен эмоция, шығармашылық ізденіс көрінбейді, барлығы да дерлік мәтін мен оның айналасындағы жаттығулардан тұрады. Сабақтарда үйренушінің элеуметтік құзыретін қалыптастыруға, лингвоелтанымдық өрісін кеңейтуге, отансүйгіштік сезімін арттыруға бейнематериалдардың рөлі аса жоғары. Алайда қазақ тілін оқытуға тікелей бағытталған бейнематериалдар жиынтығы жоқ. Бұнда да әр оқытушының өзі жинап алған оқу-әдістемелік базасы бар. Бұдан оншақты жыл бұрын авторлар ұжымы «Даладағы құғын» фильмі бойынша бейнеоқулық дайындап шығарған еді. Тәжірибенің көрсетіп отырғанындай, бейнематериалдарың үйренушінің дайындыксыз сөзді (спонтанная речь) түсінуін белсенді етуде мүмкіндігі зор. (Тіпті шетелдік сериалдардың қазақшаланған нұсқасы да тілді үйренуге тиімді ықпал етеді, өйткені бұндай фильмдерде тым қарапайым сөздер пайдаланылады, олар бірнеше рет қайталанатын). Бейнематериалдар, кәсіби актерлер мен дикторлардың дауысы арқылы үйренуші сонымен қатар табиғи дауыс ырғағын, орфоэпиялық нормаларды да бақылай алады, сөйтіп бірте-бірте тілді білу дағдысы жоғарылай түседі. Сөз жоқ, қазақ тілін оқыту үшін уақыт көлемі, тақырыбы нақтыланған арнайы бейнематериалдарды эзірлеу басқа мекемелерге өтінім жасап, қаражат шығаруға барып тіреледі. Осы мәселе оңды шешілген жағдайда бейнематериалдарды түрлендіруге болады: Қазақстан жерінің табиғаты, байлығы, мәдениеті мен өнері, негізгі қалалары, көрікті орындары, ұлы тұлғалардың өмірі, қызықты оқиғалар берілетін бейнематериалдар тілді үйретумен қоса үйренушіні отансүйгіштік сезімге тәрбиелеу жолында да оқытушыға үлкен көмек болады, оқытудың әдіс-тәсілдерін байытады. Тәжірибеде теледидардан фильмдерді, басқа да материалдарды жазып алып, сабақ үдерісінде пайдалану дәстүрі бар, бірақ олар құрылымы мен мазмұны, сапасы, уақыты жағынан нағыз оқу құралы емес. Сондықтан қазақ тілін өзгетілді аудиторияларда

оқыту ісін жандандыратын бейнематериалдар қорын жасауды да жоспарға алған лазым. Қазақ тілін оқытуға арналған аудиоматериалдардың да жаңа типті, жетілдірілген үлгілерін жасауға болады. Әзірге қолданылып жүргені – бұдан бес-алты жыл бұрын дайындалған, негізінен оқулыққа қосымша, оқулықтың мазмұнын баяндап беретін аудиоматериалдар.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халықтары ассамблеясының кезекті сессиясында сөйлеген сөзінде «... мемлекеттік тілді білмейінше, мемлекеттік органдарда, қызмет көрсету саласында, құқық қорғау органдарында немесе сот саласында жұмыс істеу мүмкін болмайды» деп ашық айтты. Дәл осы талап оқытушылар мен әдістемешілердің өз ізденістерін байырғыдан қолданып келе жатқан әдіс-тәсілдерді сараптап, жаңғыртуға, істі одан әрі барынша жеделдету үшін оңтайлы бағыттарға қарай бет бұрғанын қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиет:

1. Әрқашан бірге, әрдайым алда болайық. - Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халықтары ассамблеясының XII сессиясында сөйлеген сөзі. – «Егемен Қазақстан» газеті, 25 қазан, 2006 жыл.
2. Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Терминологиялық жинақ. – Терминологический сборник. – Алматы, Сөздік-Словарь, 2002, 59-96 беттер.
3. Телебаев Г.Т., Шайкенова А.Т. и др. Казахстанская культура сегодня: ценности, потребности, институты. – Астана, Елорда, 2002, 112-б.
4. Қазақстан Республикасының Президенті мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің актілер жинағы. – 2006, № 11-20.
5. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. 30 томдық. – алматы, Рауан, 2000.